

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.08.2008, sp. zn. 29 Odo 1141/2006, ECLI:CZ:NS:2008:29.ODO.1141.2006.1

Číslo: 77/2009

Právní věta: Plnil-li výstavce směnky vlastní na zajišťovací směnku, vzniká mu zásadně vůči dlužníku směnkou zajištěné pohledávky regresní nárok svého druhu, který je nutno posuzovat analogicky podle ustanovení § 454 a § 458 obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.08.2008

Spisová značka: 29 Odo 1141/2006

Číslo rozhodnutí: 77

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Směnky

Předpisy: § 261 odst. 4 předpisu č. 513/1991Sb.

§ 454 odst. 4 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 458 odst. 4 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 497 odst. 4 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Trutnově rozsudkem ze dne 3. 10. 2005, mimo jiné, uložil žalovanému zaplatit S. S., s. p. (dále též jen „původní žalobce“), částku 462 466,18 Kč s 16% úrokem z prodlení od 23. 9. 1995 do 29. 5. 2001 a s 8% úrokem z prodlení od 30. 5. 2001 do zaplacení.

K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové k odvolání žalovaného rozsudkem ze dne 30. 3. 2006, ve znění opravného usnesení ze dne 18. 4. 2006, rozsudek soudu prvního stupně ve vyhovujícím výroku ve věci samé ohledně povinnosti žalovaného zaplatit původnímu žalobci 462 466,18 s 6% úrokem z prodlení od 23. 9. 1995 do 29. 5. 2001 a se 4% úrokem z prodlení od 25. 10. 2002 do zaplacení potvrdil.

Odvolací soud (ve shodě se soudem prvního stupně) vyšel při posuzování důvodnosti žalobou uplatněné pohledávky z toho, že:

1) dne 25. 3. 1995 byla mezi A. bankou, a. s. (dále jen „banka“) a Š., s. p. (dále též jen „úvěrový dlužník“), uzavřena smlouva o úvěru, na základě které poskytla banka úvěrovému dlužníku 14 000 000 Kč;

2) pohledávka ze smlouvy o úvěru byla zajištěna vlastní blankosměnkou (vystavenou úvěrovým dlužníkem ve prospěch banky), ve které nebyla uvedena směnečná suma, s tím, že tuto mohla banka doplnit v případě prodlení se splněním závazku ze smlouvy o úvěru;

3) dne 22. 9. 1995 žalovaný vydražil privatizovanou jednotku – rekreační zařízení D. L., přičemž spolu s vlastnickým právem k privatizovanému majetku na něj přešel i závazek ze smlouvy o úvěru, a to v rozsahu nesplaceného úvěru v částce 946 000 Kč (privatizační projekt č. 23770/2011, smlouva o převzetí práv a závazků souvisejících s privatizovanou jednotkou a o smluvních pokutách, privatizační pasport, uznání závazku žalovaným vůči bance z 22. 9. 1995);

4) úvěrový dlužník zanikl bez likvidace k 2. 3. 1998 sloučením se státním podnikem O., statek H.;

5) O., statek H., s. p., zanikl k 30. 6. 2000 sloučením se S. S., s. p. (původním žalobcem);

6) rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 15. 1. 2001, který nabyl právní moci 3. 2. 2001, byl ponechán v platnosti směnečný platební rozkaz ze dne 13. 3. 1997, jímž bylo původnímu žalobci uloženo zaplatit bance částku 1 448 522,79 Kč s příslušenstvím;

7) původní žalobce uhradil bance podle výše zmíněného rozsudku (resp. směnečného platebního rozkazu) dne 31. 5. 2001 částku 1 907 429,57 Kč;

8) v řízení vedeném u Krajského soudu v Hradci Králové, byla rozsudkem soudu prvního stupně ze dne 14. 6. 2000, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 8. 2001 a s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2002, uložena V. Š. povinnost zaplatit bance na úhradu dluhu ze smlouvy o úvěru 483 533,82 Kč; v průběhu uvedeného řízení vzala banka žalobu zpět co do částky 462 466,18 Kč s příslušenstvím s odůvodněním, že „částecnou úhradu vymáhané pohledávky“ provedl původní žalobce.

Odkazuje na ustanovení § 454 obč. zák., odvolací soud přitakal soudu prvního stupně v závěru, podle něhož plněním původního žalobce bance (z titulu zajišťovací směnky) vzniklo žalovanému na úkor původního žalobce bezdůvodné obohacení.

V této souvislosti zdůraznil, že směnka, na základě níž původní žalobce plnil bance, je tzv. zajišťovací směnkou, neboť „tento její charakter vyplývá“ z obsahu smlouvy o úvěru. I když tzv. zajišťovací směnka není zajišťovacím závazkem, ale pouze prostředkem zajištění, protože existence závazku ze směnky není závislá na existenci zajištěné pohledávky, není pochyb o tom, že „zajišťující dlužník vždy plní náhradně to, co měl v první řadě plnit dlužník ze závazku zajištěného“. Uspokojí-li tedy dlužník ze směnky věřitele, ač sám dlužníkem ze zajištěné pohledávky není, má vůči obligačnímu dlužníku nárok na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu ustanovení § 454 obč. zák.

Shodně se soudem prvního stupně pak odvolací soud shledal nedůvodnou žalovaným vznesenou námitku promlčení. Přitom zdůraznil, odkazuje na ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) a odst. 4 obč. zák., že „směnka plnila funkci zajišťovací směnky ve vztahu ke smlouvě o úvěru“, protože „ohledně ní uzavřená směnečná smlouva se řídí obchodním zákoníkem“. Skutečnost, že následně po uzavření smlouvy o úvěru a směnečné smlouvy (mezi týmiž subjekty) „se od sebe dlužník z obchodně – závazkového vztahu a dlužník ze směnečného vztahu oddělí“, nemá na vztahy založené shora uvedenými smlouvami vliv a „není důvodu vyjímát z režimu obchodního zákoníku ani vzájemný vztah těchto dvou dlužníků“.

Konečně odvolací soud s odkazem na ustanovení § 205a o. s. ř. nepřihlédl k námitce, podle které původní žalobce neprokázal, že by bance podle směnečného platebního rozkazu cokoliv plnil, doplňuje, že skutečnost, že k plnění došlo, mezi účastníky nebyla sporná (§ 120 odst. 4 o. s. ř. – viz obsah protokolu o jednání před soudem prvního stupně ze dne 29. 9. 2005).

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, zpochybňuje správnost jeho právního posouzení věci, tj. uplatňuje dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Přitom akcentuje, že mezi původním žalobcem a žalovaným „nebyla uzavřena žádná smlouva, na základě které by měl žalovaný v případě žalobcova plnění ze směnky takovéto plnění mu vrátit“. I kdyby připustil možnost, že mezi účastníky „nějaký vztah vznikl“, nešlo by o obchodní závazkový vztah, ale o vztah občanskoprávní, v důsledku čehož není správné rozhodnutí odvolacího soudu ani z hlediska řešení otázky (ne)důvodnosti námitky promlčení. Směnka, na kterou původní žalobce plnil, sice byla tzv. zajišťovací směnkou, nicméně „taková směnka není k zajištěnému závazku (úvěrová smlouva) ani akcesorická, ani subsidiární“. Původní žalobce tak plnil jako „výstavce směnky“ svůj směnečný dluh

Uzavíraje, že se na úkor původního žalobce bezdůvodně neobohatil, dovolatel požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí soudů nižších stupňů ve vyhovujících výrocích ve věci samé zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

V průběhu dovolacího řízení byl S. S., s. p., zrušen sloučením se S. J., s. p., a k 14. 11. 2006 vymazán z obchodního rejstříku. Nejvyšší soud proto usnesením ze dne 27. 8. 2008 rozhodl, že v řízení bude pokračovat (§ 107 o. s. ř.) jako s žalobcem se S. J., s. p.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.; není však důvodné.

Nejvyšší soud v první řadě předesílá, že směnka je v právní teorii obvykle definována jako dlužnický dokonalý cenný papír, jímž za předpokladu splnění přísných formálních náležitostí vzniká přímý, bezpodmínečný, nesporný a abstraktní závazek určité osoby zaplatit majiteli směnky v určitém místě a čase stanovenou peněžitou částku. I když se vystavení směnky zpravidla opírá o určitý důvod (kauzu), vzniká ze směnky specifický (směnečný) právní vztah, jehož abstraktní charakter tkví v tom, že právní důvod (kauza) není pro jeho existenci významný a ze směnky nevyplývá. Směnečný závazek je přitom zcela samostatný a oddělený od případného závazku, který byl původem jeho vzniku. Vzhledem k tomu, že zákon nerozlišuje jednotlivé druhy směnek (právní teorie vymezuje rozdíly mezi směnkami pro soluto, pro solvendo a směnkami zajišťovacími), je třeba i v případě tzv. směnek zajišťovacích dovodit, že nejsou akcesorickým závazkem ve vztahu k závazku jinému (jde o prostředek zajištění a nikoliv o zajišťovací závazek). Okolnost, že podle dohody účastníků je účelem směnky zajistit splnění určitého závazku, se pak projeví v okruhu tzv. kauzálních námitek (čl. I § 17 zákona č. 191/ 1950 Sb.), jimiž se dlužník ze zajišťovací směnky může bránit povinnosti ze směnky plnit (srov. např. důvody rozhodnutí uveřejněného pod číslem 59/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Z výše vymezené povahy zajišťovací směnky dále vyplývá, že plněním na zajišťovací směnku (na rozdíl od plnění z titulu ručení či zástavního práva) zajištěná pohledávka nezaniká a stejně tak plněním na zajištěnou pohledávku nezaniká pohledávka ze zajišťovací směnky. Je-li směnkou zajištěno splnění pohledávky za třetí osobou (odlišnou od dlužníka ze směnky) (k této možnosti viz důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 1998, sp. zn. 1 Odon 140/97), zaplacením takové směnky plní směnečný dlužník svůj vlastní dluh ze směnky. Ani v tomto případě však nelze pominout, že pro plnění osobou, která poskytla zajištění (zajišťujícím dlužníkem), obecně platí, že jde o náhradní plnění toho, co měl v první řadě plnit dlužník na zajištěnou pohledávku. Plnil-li směnečný dlužník z titulu zajišťovací směnky, vzniká mu zásadně vůči dlužníku směnkou zajištěné pohledávky „regresní“ nárok; vznik tohoto nároku a jeho výši je přitom nutno posuzovat (při absenci výslovné právní úpravy) analogicky podle ustanovení § 454 a § 458 obč. zák. (přímé aplikaci uvedených ustanovení brání skutečnost, že dlužník ze směnky plnil na základě své právní povinnosti dané

směnkou - k tomu srov. obdobně důvody rozhodnutí uveřejněného pod číslem 18/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V poměrech projednávané věci Nejvyšší soud zdůrazňuje, že plnil-li původní žalobce bance na základě pravomocného směnečného platebního rozkazu (jímž bylo rozhodnuto o jeho povinnosti zaplatit směnku), plnil svůj vlastní dluh. Současně však nelze přehlédnout, že šlo o tzv. zajišťovací směnku, která byla vystavena na základě dohody mezi výstavcem směnky vlastní (úvěrovým dlužníkem - Š., s. p., jehož univerzálním právním nástupcem byl původní žalobce) a remitentem (bankou), a to k zajištění pohledávky ze smlouvy o úvěru. Jelikož na žalovaného v intencích ustanovení § 15 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, přešla s vlastnickým právem k privatizovanému majetku úvěrového dlužníka i jiná práva a závazky související s privatizovaným majetkem - mimo jiné i závazek vůči bance ze smlouvy o úvěru v rozsahu nesplaceného úvěru ve výši 946 000 Kč, směnka nadále zajišťovala pohledávku banky ze smlouvy o úvěru nejen vůči původnímu úvěrovému dlužníku (jeho univerzálním nástupcům), ale též (ve shora uvedeném rozsahu) vůči žalovanému. Současně žalovaného vázala (z téhož důvodu) i dohoda ohledně zajišťovací povahy směnky ve vztahu k pohledávce ze smlouvy o úvěru.

Závěr odvolacího soudu ohledně existence pohledávky žalobce vůči žalovanému je proto věcně správný.

Nedůvodnou Nejvyšší soud shledává i námitku, podle níž měl být vztah mezi původním žalobcem a žalovaným, vzniklý plněním původního žalobce na zajišťovací směnku, posuzován podle občanského (a nikoliv obchodního) zákoníku. Dohoda o zajišťovací povaze směnky (jakožto bezprostřední důvod vystavení směnky) totiž není jako smluvní typ upravena obchodním ani občanským zákoníkem (ani jiným právním předpisem). Podle okolností případu může mít povahu občanskoprávní nebo obchodněprávní, a to v závislosti na tom, zda zajišťovací směnka (vystavená na základě takové dohody) plní funkci zajištění obchodněprávní či občanskoprávní pohledávky. V projednávané věci pak není pochyb o tom, že směnkou zajištěná pohledávka, pohledávka ze smlouvy o úvěru (§ 497 a násl. obch. zák.), je pohledávkou založenou obchodněprávním závazkovým vztahem, pročež má obchodněprávní povahu i zmíněná dohoda (srov. ustanovení § 261 odst. 4 obch. zák.).

Jelikož se dovolateli prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost právního posouzení věci odvolacím soudem zpochybnit nepodařilo, přičemž Nejvyšší soud neshledal ani jiné vady, k jejichž existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.